

УДК 378.147–059.1+611/612
DOI 10.18372/2786-5487.1.16691

Верголяс Олександр

кандидат юридичних наук, старший викладач,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Мелітополь, Україна

Верголяс Майя

доктор біологічних наук, професор,
ПЗВО «Міжнародний європейський університет»,
м. Київ, Україна
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Мелітополь, Україна

РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Дистанційне навчання стало необхідним з кінця 2019 року в результаті загальнодержавного карантину щодо запобігання стрімкому поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19. І набуло широкого поширення у багатьох країнах світу, зокрема в Україні та з кожним роком його популярність стрімко зростає. Самостійна робота це форма організації навчального процесу, при якій заплановані завдання виконуються студентом самостійно в навчальній аудиторії або поза нею, під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Така робота студентів сприяє поглибленню й розширенню знань, посиленню інтересу до пізнавальної діяльності, формуванню творчої особистості майбутнього спеціаліста, здатного до постійного самовдосконалення та самоосвіти впродовж життя. Студентам, що навчаються за змішаною формою навчання з використанням*

дистанційних методів, необхідна сильна мотивація, оскільки більшість матеріалу доводиться освоюватися самотійно. Це вимагає достатньої сили волі, самодисципліни, самоорганізованості, відповідальності та самоконтролю. Особливого значення набуває така форма спілкування як дискусія. Під час дискусії студенти навчаються доброзичливо комунікувати один з одним та висловлювати свої думки не боячись критики та осуду, як викладача, так студентів групи. Завдання, як і виконують студенти під час самотійної роботи поглиблюють знання та вміння отримані під час лекційних та практичних занять, а відтак сприяють більш глобальному мисленню.

Ключові слова: дистанційна освіта, самотійна робота, творча праця.

Annotation. Distance learning has become necessary since the end of 2019 as a result of national quarantine to prevent the rapid spread of acute respiratory disease COVID-19. And it has become widespread in many countries around the world, including Ukraine, and its popularity is growing rapidly every year. Independent work is a form of organization of the educational process, in which the planned tasks are performed by the student independently in the classroom or outside it, under the methodological guidance of the teacher, but without his direct participation. Such work of students contributes to the deepening and expansion of knowledge, increasing interest in cognitive activity, the formation of a creative personality of the future specialist, capable of continuous self-improvement and self-education throughout life. Students studying in a blended form of learning using distance learning methods need strong motivation, as most of the material has to be mastered on their own. This requires sufficient willpower, self-discipline, self-organization, responsibility, and self-control. Such a form of communication as discussion acquires special significance. During the discussion, students learn to communicate kindly with each other and express their opinions without fear of criticism and condemnation, both the teacher and students of the group. Tasks, as well as performed by students during independent work, deepen the knowledge and

skills acquired during lectures and practical classes, and thus contribute to more global thinking.

Key words: *distance education, independent work, creative work.*

Популярність дистанційної освіти зростає останнім часом, оскільки така освіта досить гнучка та доступна для багатьох охочих отримати знання. Раніше дистанційна форма навчання дозволяла навчатися тим, хто в силу об'єктивних факторів не міг це робити в традиційних масових закладах вищої освіти. Але тотальна комп'ютеризація нашої країни, яка почалася ще в 90-і роки дозволила дистанційній освіті відбутися та реалізуватися шляхом інтерактивної взаємодії здобувачів вищої освіти та викладачів в процесі навчання [1, с. 120; 2, с. 49].

Для того, щоб бути конкурентоздатними та мати сучасні актуальні знання, вміння та навички необхідно постійно самовдосконалюватися, або навчатися впродовж життя. Наріжним або фундаментальним елементом самовдосконалення є здатність до самонавчання. Сучасний випускник школи, а нерідко і випускник вищого навчального закладу не завжди відповідає таким повсякденним вимогам життя, як уміння організовувати свою самоосвіту, розвивати компетентності та діяти самостійно в умовах щоденних викликів та різноманітних критичних життєвих ситуаціях [2, с. 49; 3, с. 276].

Навичка самоосвіти (Long Life Learning) або уміння вчитися – топ-навичка не тільки для майбутнього, а риса вкрай потрібна уже сьогодні. На додаток, усі світові та пропоновані останнім часом національні стандарти, в основу навчання ставлять самостійну (творчу) роботу і в структурі навчального навантаження студента за ECTS вона є вкрай важливим навчальним компонентом, на долю якого припадає лєвова частка годин. Одним з елементів самонавчання, який привчає студентів до самоосвітнього процесу є самостійна робота. Це така форма організації навчального процесу, при якій заплановані завдання виконуються студентом самостійно в навчальній аудиторії або поза

нею, під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі [2, с. 49].

Переважає більшість науковців трактує самостійну роботу як особливий вид навчальної та пізнавальної діяльності студента, яка є рушійною силою навчального процесу [2, с. 49; 4, с. 8].

Загалом, самостійна робота студентів сприяє поглибленню й розширенню знань, посиленню інтересу до пізнавальної діяльності, формуванню творчої особистості майбутнього спеціаліста, здатного до постійного самовдосконалення та самоосвіти впродовж життя. В більш загальному аспекті самостійна робота є одним зі способів адаптації до професійної діяльності та викликів сьогодення в умовах сучасного світу. Щоб самостійна робота була ефективною, здобувач має глибоко усвідомити її необхідність, мету й подальшу корисність для себе. Важливим завданням викладача вищого навчального закладу є правильна організація та мотивація самостійної роботи студента, що полягає у забезпеченні умов для її успішного виконання [3, с. 276].

Вивчення фундаментальних дисциплін розпочинаються вже в першому семестрі I курсу та вивчається впродовж академічного року. Дисципліни базуються на попередньо вивчених здобувачами в середній загальноосвітній школі. Практичні заняття передбачають вивчення тем відповідно до тематичного плану практичних занять, що згруповані у 2-4 великі розділи, що передбачають 6-8 змістовних підрозділів.

Самостійна робота студентів передбачає опанування навчальним матеріалом, а саме самостійне опрацювання окремих тем навчальних дисциплін у час, вільний від обов'язкових навчальних занять, а також передбачає підготовку до усіх видів контролю. Навчальний матеріал дисциплін, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних занять [2, с. 49; 3, с. 276; 4, с. 8].

Необхідно постійно підкреслювати про важливість повноцінного вивчення дисциплін, які не лише формує у студентів цілісну уяву про загальні закономірності, а й забезпечує фундаментальну підготовку та набуття практичних навичок для подальшої професійної діяльності спеціаліста загальної практики. Щоб самостійна робота була ефективною, здобувач має глибоко усвідомити її необхідність, мету й подальшу корисність для себе. Одним з важливих критеріїв є наявність мотивації. Студентам, що навчаються за змішаною формою навчання з використанням дистанційних методів, необхідна сильна мотивація, оскільки більшість матеріалу доводиться освоюватися самостійно. Це вимагає достатньої сили волі, самодисципліни, самоорганізованості, відповідальності та самоконтролю [1, с. 120; 5, с. 184].

Метою самостійної роботи є засвоєння теоретичних знань, формування системи навчальних, інтелектуальних та професійних умінь, що згодом призведе до реалізації освітньої програми та формування особистості майбутнього фахівця. Організація самостійної роботи для здобувачів вищої освіти – це досить складний педагогічний процес, який покликаний навчити здобувача ефективним самостійним діям, самостійному осмисленню нової інформації, аналітичному мисленні тощо. Співвідношення обсягів аудиторних занять і самостійної роботи студента визначається з урахуванням специфіки та змісту конкретної навчальної дисципліни та її мети в реалізації освітньо-професійної програми [5, с. 184; 6, с. 21].

Є ряд факторів від яких залежить успіх самостійної роботи здобувача вищої освіти. Важливим фактором самонавчання також є допитливість або зацікавленість – це якість, яка пов'язана з допитливим мисленням, таким як дослідження та навчання. Допитливість сильно асоціюється з всіма аспектами людського розвитку, з яких походить процес навчання та бажання отримувати нові знання та навички.

Також не менш важливим фактором у самостійній роботі є використання системного підходу – це напрям методології досліджень, який полягає в

дослідженні об'єкта як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними. Це певний систематизований спосіб мислення щодо прийняття рішення, який базується на визначенні загальної мети системи і послідовного підпорядкування їй діяльності підсистем, планів їхнього розвитку, показників та стандартів роботи [5, с. 184].

Наступним елементом ефективного самонавчання та й навчання загалом і уважність. Ступінь уважності – це стійка властивість особистості, притаманна їй від природи, що вдосконалюється впродовж всього життя, але в досить обмеженому діапазоні залежно від обставин, потреб та досвіду. Уважним можна назвати студента, якщо в нього переважає довільна й після довільна увага, якщо він має мету і волю, добре усвідомлює, чого хоче. Неуважна особистість не зможе зосередитися на предметі, не здатна проникнути в суть речей, у внутрішній світ іншого [5, с. 184; 6, с. 21].

Уважність вкрай важлива риса майбутнього спеціаліста, оскільки вона є позитивною якістю, яка необхідна для успішної діяльності та призводить до продуктивності та ефективності трудової діяльності. Працьовитість є одним з перших правил самовиховання, і без неї не вийде досягти бажаних успіхів. Тому силу волі, працьовитість, наполегливість та стійкий характер обхідно розвивати в собі силу волі і стійкий характер. Для цього буде потрібно багато сил і терпіння [6, с. 21].

Однією з задач є жорстке подолання власних лінощів. Лінощі – найголовніший ворог продуктивності. Буває нелегко зрушити з мертвої точки, якщо нами опанували лінощі. Лінощі – це не обов'язково байдикування, вони можуть проявлятися в беззмістовній діяльності, яка не приводить до мети. Одним з елементів завуальованих лінощів є прокрастинація.

Прокрастинація (від лат. *procrastinare* «затримка, відкладання»; від лат. *procrastinatio* з тим же значенням, сходить до *cras* «завтра» чи *crastinum* «завтрашній» + *pro-* «для, ради») – психологічний термін, що означає схильність людини відкладати неприємні завдання на потім, тяжіння до справ,

що приносять більше задоволення або швидший результат. Прокрастинація не дає результатів, але забирає час та енергію, які мали б піти на виконання важливих завдань [5, с. 184; 6, с. 21; 7, с. 16].

Причинами прокрастинації є перфекціонізм (коли не хочеться щось виконувати, якщо не впевнений в ідеальному виконанні), авторитарність батьків, занижена самооцінка та невміння розставляти пріоритети. Тому, враховуючи вище перераховані фактори успіху у самонавчанні, варто підкреслити, що виконання завдань самостійної роботи створює базу для формування як внутрішньої мотивації вивчення дисциплін, так і навчання студентів загалом. Як правило, студент, який володіє навичками самостійної роботи, активніше і глибше засвоює навчальний матеріал виявляється краще підготовленим до творчої праці, до самоосвіти і продовження навчання [6, с. 21; 7, с. 16].

Активація процесу самопізнання може бути забезпечена такими факторами як участь у творчій діяльності; використання інноваційних методів навчання; заохочувальні фактори контролю знань (рейтингова система та накопичувальна система оцінювання знань); розширення обсягу знань з дисципліни та роботою з додатковою літературою; виконання індивідуальних завдань.

Слід окремо наголосити на відмінності самостійної роботи від індивідуальної роботи. Індивідуальні завдання є однією з форм організації навчання у вузі, яке має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти одержують в процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. До індивідуальних завдань відносяться: написання рефератів і створення мультимедійних презентацій з доповідями на засіданнях наукового студентського гуртка кафедри, участь у виготовленні макро- та мікропрепаратів, участь в науково-дослідницькій роботі кафедри, участь в написанні тез та статей, доповіді на студентських наукових конференціях [5, с. 184; 6, с. 21].

Насамперед потрібно, щоб кожен студент у процесі навчання дотримувався гігієни розумової праці. Тому їм треба розкрити механізми

розумової праці, причини появи втоми, шляхи підвищення працездатності, а також режиму харчування, організації відпочинку та ін. Для цього потрібно провести настановне заняття та довести до них, що добовий ритм організму людини визначається низкою фізіологічних функцій, які постійно змінюються в години активної діяльності та сну.

Важливу роль в оптимальній організації життя і діяльності студента відіграє режим дня – його рекомендують науково-педагогічні працівники в перші дні навчальних занять.

Студентам першого курсу потрібно адаптуватися до самостійної навчальної роботи. Тому студенти-першокурсники мають пристосуватися до умов життя і діяльності у вищому навчальному закладі. Для цього тут необхідна цілеспрямована педагогічна допомога науково-педагогічних працівників. Це насамперед уважне ставлення до студента, який відчуває психологічний дискомфорт, незручність, ніяковість, невпевненість. Треба пам'ятати, що на студента діють три групи труднощів: соціальні, навчальні, професійні.

Соціальні труднощі зумовлені зміною місця мешкання, новими умовами життя, особливостями спілкування зі значним колом нових людей (науково-педагогічними працівниками, колегами, обслуговуючим персоналом); необхідність самостійно вести свій бюджет, влаштовувати власний побут, звикати до нового режиму і розпорядку дня та інше.

Навчальні труднощі зумовлені новими формами та методами учіння, особливостями організації самостійної роботи, контролю за нею з боку науково-педагогічних працівників. Своєю чергою самостійна робота поділяється на аудиторну та позааудиторну. Аудиторна самостійна робота (здійснюється студентами безпосередньо на занятті) реалізується через лекційні та практичні заняття. Застосовуються такі форми аудиторної діяльності як опитування, аналіз типових помилок, детальний розбір тестових питань, дискусії, рефлексійний аналіз, методи дедукції та індукції. При підготовці до

таких занять необхідно ґрунтовно теоретично і практично бути обізнаним [5, с. 184; 6, с. 21; 7, с.16].

Під час вивчення навчальної дисципліни виокремлюють такі види самостійної роботи студента: слухання лекцій, виконання практичних робіт; відпрацювання пропущених тем лекцій та виконання практичних; підготовка рефератів та презентацій; підготовка до контролю та екзаменів; робота з літературою та ін.

Особливого значення набуває така форма спілкування як дискусія. Під час дискусії студенти навчаються доброзичливо комунікувати один з одним та висловлювати свої думки не боячись критики та осуду, як викладача, так студентів групи. Дискусії дозволяють виявляти індивідуальні особливості розуміння обговорюваного питання, вчать у творчій суперечці визнавати істину, виокремлювати найголовніше з поміж додаткової та баластної інформації, встановлювати особисту і колективну точку зору, бути толерантним та доброзичливим до учасників дискусійного процесу.

Позааудиторна самостійна робота з дисциплін має характер пошуково-аналітичної та наукової роботи. Завдання які виконують студенти сприяють розширенню рамок мислення, формуванню ряду вмінь та навичок. Тематика робіт, що передбачена самостійною роботою доповнює загальне уявлення та сприяє більш інтегрованому мисленню майбутнього спеціаліста. Завдання, як і виконують студенти під час самостійної роботи поглиблюють знання та вміння отримані під час лекційних та практичних занять, а відтак сприяють більш глобальному мисленню. Позааудиторна самостійна робота здійснюється у будь-який зручний для навчання студента час, але обов'язково звітується на практичному занятті [6, с. 21; 7, с. 16].

Доцільним при вивченні дисциплін є такі форми самостійної роботи: пошук та огляд наукових джерел за заданою проблематикою в мережі інтернет та доступних бібліотеках; підготовка рефератів; вирішення тестів та задач; формулювання понять тощо.

Висновки. Основна задача організації самостійної роботи – це навчити здобувача самостійно працювати з навчальним та науковим матеріалом, бути самоорганізованим та самовихованим з високим ступенем відповідальності під час отримання знань.

Самостійна робота визначається готовністю до безперервного пошуку нового, актуального знання, до грамотного здійснення інформаційних процесів (пошуку, зберігання, переробки) – що є однією з професійних компетенції майбутнього спеціаліста, яка визначає успішність його особового зростання і соціальну затребуваність.

Студентам, що навчаються за змішаною формою навчання з використанням дистанційних методів, необхідна сильна мотивація, оскільки більшість матеріалу доводиться освоювати самостійно. Це вимагає достатньої сили волі, самодисципліни, самоорганізованості, відповідальності та самоконтролю.

Науково-педагогічні працівники мають ознайомити студентів вже з першого курсу із психолого-педагогічними особливостями організації навчання у вищій школі; допомогти в опановування методами та прийомами навчальної роботи; дотримуватися спеціальної методики читання лекцій для студентів-першокурсників у перші два-три місяці, поступово збільшуючи структуру і темп; навчити студентів прийомів слухати лекцію, записувати її змісту, методики підготовки до семінарських, практичних і лабораторних занять; чітко дозувати завдання на кожне заняття; толерантно здійснювати контроль й оцінювання самостійної роботи та ін.

Список використаних джерел

1. Верголяс О.О., Верголяс М.Р. Позитивні аспекти дистанційного навчання студентів // *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти: зб. наук. праць*. м. Київ, Національний авіаційний університет. – К. : НАУ, 2021. – С.120-123.

2. Буряк В.К. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школяра // Рідна школа. – 2001.- №9. С.49-51.

3. Михайлюк М.М., Верголяс М.Р., Верголяс О.О. Самостійна робота, як важлива складова при вивченні дисциплін // UDC 001.1 зб. наук. праць. World science: problems, prospects and innovations. Perfect Publish, Toronto, Canada. 2021. – С. 276-287.

4. Внукова Н.М. Стратегія посилення самостійної роботи студентів у контексті приєднання України до Болонського процесу / Н.М. Внукова, В.М. Пивоваров,, В.І Успенко //Матеріали міжнар. наук.-практ. конф.,14-15 грудня 2004 р. –Харків, 2004. С.8-10]

5. Касевич Н.М. Медсестринська етика і деонтологія: підручник / Н.М. Касевич. – К.: Інститут культурології АМУ. – 2009. – 184 с.

6. Vergolyas M. Innovative methods for the organization of educational process for medical students in Ukraine and EU countries. Scientific and pedagogic internship.Izdevnieciba “Baltija Publishing” - 2020. – С.21-24

7. Шайгородський Ю. Синдром політичної прокрастинації: причини і наслідки / Юрій Шайгородський // Політичний менеджмент: наук. журнал / голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. — 2013. — № 59. — С. 16-29.